

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Илиана Петкова, катедра „Дидактика“

Факултет по педагогика, СУ „Св. Кл. Охридски“

ОТНОСНО: дисертационен труд на тема: „Модел на „Академия Град на бъдещето“ за устойчив професионален избор на учениците“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, по професионално направление 1.2. Педагогика /Професионално и кариерно консултиране/ въз основа за създаването

Автор на дисертационния труд: инж. Виолетка Маринова Цолова, докторант, задочна форма на обучение

Научен ръководител: проф. д-р Яна Динкова Рашева-Мерджанова

1. Данни за кандидата и законността на процедурата

Докторантката Виолетка Цолова е завършила ВИАС. Дълги години работи по специалността си „Строително инженерство“ не само в България, но и в Италия, Либия и Русия. От 2004 г. до момента тя работи като учител по теория в най-старото и престижно училище в това направление – Софийската гимназия по архитектура, строителство и геодезия „Хр. Ботев“. През 2015 г. е и старши учител. Още от 2006г. тя започва да работи по Програма на Junior Achievement. Участва с първата учебна компания в СГСАГ, „JA’s EXPERS“ АД в учредяването на Центъра по предприемачество в СГСАГ. От 2007 г. до момента тя е ръководител на множество учебни компании, работата чрез които учениците виждат пряката връзка между теорията и практиката. Това подпомага тяхното професионално и кариерно ориентиране и посвещаване на професията. Компаниите печелят редица национални и европейски награди, а през 2011 г. екипът разработва чертожна линия за незрящи, с която влизат в класацията на топ 10 на учебните компании в Европа за социален бизнес. През 2012-2013 г. инж. Цолова представя идеята за възникване на Академия за иновации в строителството на форум на представители на строителния бизнес, организиран от медийната група ГРАДЪТ МЕДИЯ ГРУП. От тогава до момента академията се развива и подкрепя от всички университет, в които се изучава строителство и архитектура, от Камарата на строителите от Министерството на регионалното развитие и благоустройство. От 2017 г. инж. Цолова е и базов учител на Факултета по педагогика.

От м.01.2017 г. инж. Виолетка Цолова е зачислена като задочен докторант с научен ръководител проф. д-р Яна Мерджанова. Представените документи по процедурата и единодушното съгласие на членовете на катедрата за откриване на процедура за публична защита ми дават основание да определя процедурата като законосъобразна и отговаряща на всички изисквания на ППЗАСРБ и Правилника на СУ „Св. Кл. Охридски“.

2. Оценка на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е многоаспектен и специфичен. От една страна той е обвързан с формалното професионално образование - една сфера от образователната система, която е твърде широка, но в която твърде рядко се защитават дисертационни трудове. От друга страна, е представена една форма на извънкласна работа с ученици, специфична за конкретна професионална гимназия, която подпомага професионалното им самоопределение. От трета страна ученическа „Академия Град на бъдещето“ прави техния професионален избор по-устойчив и мотивиран.

Дисертацията е в обем от 313 стр. и отделно има още 92 стр. приложения. Въпреки внушителния обем обаче не бих препоръчала той да бъде съкратен, защото изследваният модел би загубил от своята цялост и взаимосвързаност. Той е представен на две равнища: 1) системен - като част от системата за формално професионално образование и професионално и кариерно ориентиране и 2) личностен, персонален – където е изследвана устойчивостта на професионалните интереси и избор на учениците. Общият обем включва увод, четири глави, заключение, основни приноси и библиография.

В увода са представени обекта и предмета на изследването, целта и задачите, общата изследователска хипотеза, която е конкретизирана в още 4 изследователски подхипотези, и методите на изследване.

Първата и втора глава са теоретичната основа, на която стъпва докторантката. Обемът е общо 110 стр. На базата на анализа на 183 библиографски източника, 166 на кирилица и 22 на латиница инж. Виолетка Цолова извежда: в първа глава - приоритетите на професионалното образование и подготовка по професионално направление „Строителство и архитектура“ в България и анализира проблема за професионалното ориентиране на младите хора в професионалното образование като механизъм за подпомагане на техния професионален избор (във втора глава). Направен е подробен преглед на европейските и национални документи, свързани с професионалното образование - на Европейската референтна рамка за осигуряване на качество в професионалното образование и обучение, на Стратегията за развитие на професионалното образование и обучение в Република България за периода 2015 – 2020, на законовите и подзаконовите разпоредби, свързани с професионалното образование в страната. Инж. Цолова представя водещите изисквания и проблеми на пазара на труда в сектора в България, което дава отражение върху динамиката на заетостта на работната ръка. Цитирани са резултати от изследване, проведено от Камарата на строителите в България през 2017 г.

В представения текст проличава не само широкият професионален поглед на докторантката върху развитието на целия сектор, но и компетентността ѝ върху образователния процес в професионалните гимназии. Тя познава в детайли международните изисквания при подготовката на учениците, но и съвременното състояние на професионалното образование в отрасъла в България. По данни на НСИ, актуализирани към 24.04.2020г., в България има 358 професионални училища, от които 34, обучават ученици в направление Строителство, архитектура и геодезия. Като учител по професионална подготовка в една от професионалните гимназии-столетници и най-старата гимназия в това направление, а именно Софийската гимназия по строителство, геодезия и архитектура, училище със 110 годишна история, инж. Цолова познава в

детайли учебната среда, в която се обучават учениците. Подробно са описани компетентностите, които учениците получават по отделните предмети от общата, специфична и отраслова професионалната подготовка. Освен проблемите в системата на средното професионално образование по архитектура и строителство в България, инж. Цолова предлага и пътища за тяхното разрешаване. Тя разсъждава върху проблема как това образование и обучение да стане привлекателно за юноши, завършващи 7 клас и как те да се завършат в тази сектор. Именно конструирания и апробиран „Модел за устойчив професионален избор „Академия „Град на бъдещето““, тя предлага като механизъм за мотивиране на младежите.

Акцентът във втора глава е професионалното ориентиране на младите хора в професионалното образование като механизъм за подпомагане на техния професионален избор. Отново е направен анализ на нормативните документи, на Националната програма за кариерно ориентиране на учениците на ниво училище. Докторантката е навлязла в същността на професионалното самоопределение и професионален избор като вътрешно детерминирани процеси, позовавайки се на водещи автори като Е.А. Климов, Н.С. Пряжников, Н. Я. Скоморохов, Э. Ф. Зеер, Р. Бернс и др. Посочена е целта на професионалното самоопределение на учениците в СГСАГ в процеса на професионалното ориентиране. Инж. Цолова е разгледала и външните фактори, влияещи върху младите хора за професионален избор. Анализирани са както теории, свързани с потребностите, мотивацията, с избора на професията и факторите, оказващи влияние върху него., така и таксономията на трудностите при вземане на решение за кариерата на Гати, Крауц и Осипов. Представени са три авторски концептуални модели: единият, по-общ, за процеса на професионалното самоопределение и вторият - на учебната среда от нов тип, обединяващ метакогнитивните знания, умения и компетентности, и трети, специфичен за професионално направление „Строителство и архитектура“ - Академия „Град на бъдещето“.

Трета глава е посветена на самия модел на Академия „Град на бъдещето“ в системата на средното професионално образование по професионално направление „Строителство и архитектура“. Представени са системите за професионално и дуално обучение в Германия, Румъния, Австрия, Словакия, Програмата „Учебна компания на фондация „Джуниър Ачийвмънт България“. За да изпъкне иновативността на модела Академия „Град на бъдещето“ инж. Цолова е описала учебно тренировъчната фирма като друга извънкласна форма на професионално обучение, но специфична за гимназиите от икономическия сектор. Подробно е описан модела на Академия „Град на бъдещето“-неговата мисия, визия, цел, задачи, подходи на приложение, принципите, темите, които се разглеждат по време на обучението в СИП „Иновации в строителството“, дейностите, на учениците от 11 клас. Моделът е разработен не само теоретично, но е апробиран в реална учебна среда в рамките на 3 учебни години от 2017 г. насам. Отново са формулирани ясни обект, предмет, цел, задачи, работна хипотеза, описан е дизайна на изследването. От подробното представяне на дейностите през трите години се вижда надграждането на дейностите на учителя, на учениците, връзката с бизнес средите и медийната група, която застава зад реализирането на идеята, към която се присъединяват и преподаватели от УАСГ. Надграждането на модела и неговото развитие води до тясно обвързване на теорията с практиката. В резултат на срещите с представител от строителния бранш и по точно с изпълнителния директор на софийския Метрополитен

се „ражда“ нов учебен предмет „Строителство на Метрополитен“ в спец. „Транспортно строителство“.

Четвърта глава е посветена на емпиричното изследване, на двете нива на реализация на модела „Академия „Град на бъдещето““ - на системна и на персонално ниво. Обектът и предмета са насочени към факторите, влияещи на професионалния избор на учениците от Софийската професионална гимназия по архитектура и строителство. Проведени са две анкетни проучвания - с ученици, които са участвали в „Академията“ и сред ученици, които не са участвали и – със специалисти: инженери, архитекти, учители по общообразователна подготовка, икономисти, юристи и журналисти, които се занимават с проблемите на строителството и архитектурата. За целта са съставени две частично стандартизирани анкетни карти – за ученици и за специалисти. Изследването се провежда в продължение на три учебни години: 2016/17, 2017/18 и 2018/19. Включени са общо 120 ученика. Изследването включва и анкетиране на специалисти, които са общо 61 човека (учители от СГСАГ „Христо Ботев“ по общообразователна и професионална подготовка, инженери, архитекти, икономисти, юристи и журналист), но които са участвали и подкрепяли модела. Извадките са подробно описани и таблично представени.

Анализът на данните от анкетирането на *учениците* е представено в съпоставителен план между 60-те ученика, които са участвали в „Академията“ и 60, които не са пожелали да участват. Анкетната карта включва 18 въпроса, от които 2 от ликертови скали, 6 с множествен избор и 6 отворени. Резултатите са представени таблично и графично. Направените изводи са по посока както на самата Академия и дейностите в нея, така и на професионалния избор.

Анализът от анкетното проучване мнението на *специалистите*, 61 на брой, учители, инженери, архитекти, икономисти, юристи, журналисти също е представено подробно. Анкетната карта е съставена в две части. В първата е представен самия концептуален модел „Академия „Градът на бъдещето“, неговите подходи и принципи и втората – самата анкетна карта. Въпросите са общо 20, включващи 6 демографски, 3 дихотомни, 5 въпроса с ликертови скали и 5 отворени въпроса. Отново резултатите са много добре графично и таблично представени. Анализирания данни показват проблемите в професионална подготовка на учениците от СГАСГ, но са предложени и дейности за усъвършенстване и обогатяване на концептуалния модел. В края на дисертационния труд е направен и съпоставителен анализ на мненията на учениците и на специалистите.

Общите изводи са в теоретичен и приложен аспект и са обвързани от една страна със самия модел Академия „Градът на бъдещето“, със неговите съдържателни аспекти, но и с професионалното образование в това професионално направление и професионалното ориентиране към него. В практически аспект изводите се базират на проведените две изследвания и показват ефективността на апробирания концептуален модел.

Приноси на дисертационния труд са с теоретичен и приложен характер:

1. В теоретичен аспект - безспорен принос на дисертационния труд е описаният концептуален модел на Академия „Градът на бъдещето“. Той е основа за

усъвършенстване на учебна програма по СИП „Иновации в строителството“, за последващи дейности за по-устойчив избор от страна на учениците на професии от това професионално направление.

2. В приложен характер – Моделът не само е описан, но и апробиран в рамките на 3 години. Лонгитюдното изследване позволява на инж. Цолова да направи задълбочени изводи, които тя е отнесла успешно към професионалната подготовка на учениците от СГАСГ. Убедена съм, че разработването на дисертационния труд е подпомогнал дооформянето на инж. В. Цолова като учител по професионална подготовка. Трудът ѝ е дал възможност да придобие един научно-обоснован и цялостен поглед върху идеята за Академията и ще я вдъхнови още повече при приложението му.

Авторефератът отразява изцяло разработения дисертационен труд. Две от публикациите са в престижното списание „Професионално образование“, а другите от конференции, организирани от факултета.

Препоръки: Настоящите препоръки имат за цел да подпомогнат намаляването на обема на дисертационния труд. За целта препоръчвам да отпаднат следните текстове: за дуалната форма на обучение (136-141), за учебно тренировъчните фирми (144-147), доколкото те са свързани с професионални гимназии в икономическия сектор. за представяне същността на общоприетите принципи на обучение (с.156-158). Обобщените списъци с номерацията на схемите, таблиците и диаграмите също може да бъде поставен в края на дисертационния труд. От приложенията могат да отпаднат макетите за кодиране на отговорите при обработката на данните в SPSS.

Заклучение: Представеният за оценка дисертационен труд е уникален по своята същност, защото той представя не само възникването и развитието на идеята за Академията „Градът на бъдещето“, но показва уменията на инж. Виолетка Цолова да обоснове научно-теоретично, да апробира и докаже, че този модел е работещ и може да бъде използван като основа за устойчив професионален избор у учениците от СГАСГ. Предлагам на членовете на научното жури да подкрепят предложението за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висше образование 1. Педагогически науки, по професионално направление 1.2. Педагогика /Професионално и кариерно консултиране/ на инж. Виолетка Цолова на базата на разработения дисертационен труд на тема „Академия Град на бъдещето“ за устойчив професионален избор на учениците“.

Дата: 22.02.2021 г.

доц. д-р И. Петкова:

